

CUMHURİYET DÖNEMİNİN TÜRK KÜLTÜRÜNE BAKIŞI ve KÜLTÜR POLİTİKALARI

Prof. Dr. AZMİ SÜSLÜ

Millî mücadele yıllarından itibaren ele alacak olursak yetmiş-altı yıllık, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren ele alacak olursak ise yetmişiki yıllık bir dönemin kültür politikasını bir konuşmada veya makalede ortaya koymanın güçlüğü herkesce bilinmektedir. Bu bakımdan yapacağımız değerlendirme, sadece, bu, yüzyıla yakın dönemin genel esaslarını ortaya koymaya çalışmak, onlardan örnekler sunmak, bazı yerlerini "sondaj metodu"yla gözden geçirmek ve bugünle karşılaştırarak faydacı sonuçlar çıkarmaya çalışmaktan ibaret olacaktır.

Bu çerçevede, "kültür"ün ve "Türk kültürü"nü kabul görmüş birkaç tarifi üzerinde durduktan sonra, Cumhuriyet döneminin kültür anlayışı ve bunun temel kaynakları, Türkiye Büyük Millet Meclisi zabıtları ve hükümet programlarındaki kültür politikaları incelenecek, bütün bunlarda Atatürk'ün ve dönemin devlet ve fikir adamlarının görüşleri gözden geçirilmeye çalışılacaktır.

KÜLTÜR, TÜRK KÜLTÜRÜ KAVRAMLARI

Kültür kelimesinin Latince'de, Batı dillerinde ve Türkçe'de iki yüze yakın tanımı yapılmıştır. Bunlar arasında "toprağı işlemek" (culture-cultiver) anlamının yanısıra, "yüksek, genel bilgi" anlamı, "bir toplumun inanç ve düşünce sistemleri, zanaatı, san'atı, yaşama şekille-

ri, gelenekleri, toplumca belirlenen davranış biçimleri" (Hiller), "fertlerin içgüdüsel ve fizyolojik olmayan, öğrenme ve şartlanma yoluyla bir kuşaktan diğerine geçen faaliyetlerinin tamamı" (Kroeber-Kluckhohn), "insan topluluğunun yüzyıllarca devam eden ortak yaşayışından doğan maddî ve manevî değerlerinin ve davranışlarının bütünü" (Zeynep Korkmaz), "bir toplumun içindeki bütün sosyal grup veya sınıfların paylaştığı bir yaşama şekli" (Kluckhohn), gibi tanımlar vardır.

Bunların yanısıra kültürle medeniyet arasındaki bağa değinen tanımlar da bulunmaktadır. Tylor, "Kültürü bir medeniyet içinde yaşayan herhangi bir grubun eriştiği seviye", Eliot, "Medeniyet, farklı kültürlerin birbirine benzeyen yanlarından oluşan bir sentez ve organik bir bütündür", Ziya Gökalp ise "Bir medeniyet müteaddit milletlerin müşterek malıdır. Çünkü her medeniyeti, sahipleri olan müteaddit milletler, müşterek bir hayat yaşayarak vücuda getirmişlerdir. Bu sebeple her medeniyet, mutlaka beynelmileldir. Fakat bir medeniyetin her millette olduğu hususî şekilleri vardır ki, bunlara hars-kültür adı verilir" şeklinde ifade etmiştir.

Atatürk de Ziya Gökalp'e yakın bir görüştedir:

"Medeniyetin ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır. Bence medeniyeti harstan ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu nokta-ı nazarımı ifade için hars ne demektir, tarif edeyim: a) Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, b)Fikir hayatında, yani ilimde, ictimaiyatta ve güzel san'atlarda; c) İktisat hayatında yapabildiği şeylerin muhassalasıdır.

Bir milletin medeniyeti dendiği zaman hars nâmı altında saydığımız üç nevi faaliyet muhassalasından hariç ve başka bir şey olmayacağını zannederim. Şüphesiz her insan cemiyetinin hars, yani medeniyet derecesi bir olamaz. Bu farklar devlet, fikir, iktisadî hayatların her birinde ayrı ayrı göze çarptığı gibi, bu fark üçünün mu

hassalası üzerinde de görülür. Mühim olan, muhassalalar üzerindeki farktır. Yüksek bir hars onun sahibi olan millette kalmaz, diğer milletlerde de tesirini gösterir. Büyük kıtalara şâmil olur. Belki bu itibarla olacak bazı milletler yüksek ve şâmil harsa, medeniyet diyorlar. Avrupa medeniyeti, asr-ı hâzır medeniyeti (çağdaş medeniyet) gibi... Hülâsa medeniyet harstan başka bir şey değildir. Hars medlûlünü seciye diyebileceğimiz karakter mefhumuna indirmemelidir. Bu arzettiğim telâkki birbirinden ayırt edilmesi güç olan, medeniyet ve harsın tarif, izah ve anlaşılmasında kolaylığı da mucip olur."

Burada da görüldüğü üzere Atatürk, kültür ile medeniyet arasında bir ayırım yapmamıştır. Ancak sözünü ettiği "asr-ı hâzır medeniyet" yani çağdaş medeniyet konusunda, kendisinden önce yüzelli yıldır yapılanların aksine, sadece belirli konularda değil, tümüyle bir çağdaşlaşmadan yanadır. Bu konuda artık tamirat, tadilat, restorasyon değil, bütün fikir ve kurumlarıyla bir çağdaşlaşmadan, yeni bir bina inşasından yanadır. Ancak, bugün bile birçok çevrenin gözünden kaçan veya görmemezlikten geldikleri hassas çizgiyi de Atatürk 1921 yılında "Kültür, zeminle mütenasiptir. O zemin, milletin seciyesidir" diyerek çizmiştir. O halde bütün Cumhuriyet devrimizi etkileyen Atatürk'ün kültür politikasının esasları nedir?

ATATÜRK'ÜN KÜLTÜR POLİTİKASININ ESASLARI

Atatürk, Millî Mücadele'yi millî olan maddî ve manevî güçlerle başarmıştır. Bunun için ilk önce irade-i milliyeyi yani millet iradesini harekete geçirmiş, daha sonra da hâkimiyet-i milliyeyi yani milletin kendi kendini idaresi prensibini yerleştirmiştir. Diğer bir ifadeyle, hep milleti ön plânda tutmuştur. O'nun medeniyet-kültür savaşı da yine millet için ve millî olmuştur. O, bir yazarın dediği gibi, Türk kültürü üzerindeki Arap, Fars ve Avrupalı perdesini kaldırarak onun gerçek kimliğini ortaya çıkarmak ve Cumhuriyet nesillerine yeni, orijinal bir kültür zemini bırakmak için gayret sarfetmiştir. O'nun bu po

litikasını maddeler hâlinde şöyle sıralayabiliriz:

1- Devlet ve fikir hayatını lâik bir zemine oturtmak

Bu amaçla Atatürk, kazanılan istiklâlin muhafaza edilebilmesi için devletin siyasî yapısını, hukuk sistemini, millî eğitim-öğretimi, sosyal yapısını, fikrî hayatını donmuş kalıplardan çıkarıp bilim, aklın ve zamanın ihtiyaçlarına göre düzenleyen çalışmalar yapmıştır. Saltanatın, hilafetin kaldırılması, Cumhuriyetin ilânı, tevhid-i tedrisât (eğitim-öğretimin birleştirilmesi), medenî kanunların çıkarılması; kadın haklarındaki düzenlemeler vb. hep bunun sonucudur. Ama hepsinde hâkim olan unsur, hep millî kültürdür. Bunu şöyle ifade etmiştir: "Millî kültürün her çığırda açılarak yükseltilmesini Türkiye Cumhuriyeti'nin temel dileği olarak temin edeceğiz" (1932). "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürüdür" (29 Ekim 1933, Onuncu Yıl Nutku).

2- Kültürü millî tarih zemininde yapılandırmak

Geçmişte büyük işler yapmış ve üstün medeniyet eserleri koymuş olan büyük bir milletin bunları iyi bilmesinin geleceğe güvenle bakmasını sağlayacağından Atatürk, Türklük şuurunu geliştirmek için uğraşmış ve tarih çalışmalarına ağırlık vermiştir.

1923 yılında kendisine "Edebiyat Fahri Profesörlüğü" ünvanı verildiğini bildiren heyetin içinde bulunan Şemsettin Günaltay'a Atatürk, "tarihçilerle çok konuşacağız" demiş ve bu sözleri iltifat olarak kabul edilmişti. Konuyla ilgili olarak Şemsettin Günaltay hatıralarında şunları söylüyordu: "Atatürk'ün, tarihçilerle çok konuşacağız deyişinden sonra, aradan yıllar geçti... Lozan barışı yapıldı... Ancak hiçbir ses çıkmadı. Fakat bu sözün söylendiği zamandan yedi yıl sonra Büyük Şef'in, okullarda resmen okutulanlar dahil, bütün tarihi eserlerini toplattırarak tedkik buyurdıklarını duyduk... Anlaşıldı ki, büyük inkılâpçı, yapacağı şeyleri çok önceden kararlaştırmış ve zamana

göre sıralamıştı. Büyük inkılaplardan sonra, millî kültürün esaslarını kurmak sırası gelmişti..."

Türk kültürünün esaslarını ortaya koyarken onu yabancı unsurlardan arındırmak ve tarihe müracaat etmek mecburiyetini de Atatürk şöyle dile getirmiştir: "... Millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden istifade edelim, lâkin unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz..." "Türk kabiliyet ve kudretinin tarihteki başarıları meydana çıktıkça bütün Türk çocukları kendileri için lâzım gelen hamle kaynağını o tarihte bulabileceklerdir. Bu tarihten Türk çocukları bağımsızlık fikrini kazanacaklar, o büyük başarıları düşünecekler, harikalar yaratan adamları öğrenecekler, kendilerinin aynı kandan olduklarını düşünecekler ve bu kabiliyetle kimseye boyun eğmeyeceklerdir".

Böylece maziye hâkim olanın istikbale de hâkim olacağını ispatlayan Atatürk, bunu kurumlaştırarak 1931'de Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti'ni kurmuş, fahri başkanlığını yapmış, çalışmalarıyla yakinen ilgilenmiş ve vasiyetnamesine bununla ilgili özel hükümler koydurmuştur. O'nun 1935'te kurdurduğu Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi de aynı amaca yöneliktir.

3- Kültürü milletin her kesiminde hâkim kılmak

Kültür ne kadar geniş bir tabanda yayılırsa o kadar gelişme imkânı bulur. Bu bakımdan idareci-aydın kültürü ile halk kültürü arasında meydana gelecek kopukluklar, o medeniyetin gerilemesine yol açacaktır. Yine yazı diliyle, konuşma dili arasındaki farklılıklar da bunu yapacaktır. Osmanlı toplumunda görülen bu aksaklıkları gidermek üzere alfabe değişikliğine girişilmiş, okur-yazar oranının artırılması yoluna gidilmiş, Türkçe'nin Arapça, Farsça ve Batı dillerinin tesirinden kurtarılması ve kendi bünyesinde zenginleştirilmesine çalışılmış, ancak 1934-1935 yıllarında genişleyen tasfiyecilik hareketinin

halkta bir kopukluğa meydan vermesi üzerine, Atatürk'ün benimsediği Güneş-Dil Teorisi terkedilmekle birlikte, dil, tabîî seyri içinde sadeleştirilmeye devam edilmiştir. Buna bağlı olarak da halk dili ile aydın dili ve yazı dili ile konuşma dili arasındaki uçurumların giderilmesine gayret edilmiştir.

Bu arada TBMM'nin üçüncü toplanma yılını açarken, 1 Mart 1922 yılında hükümetin en feyizli ve en önemli görevinin maarif işleri olduğu, bunda başarılı olmak için milletin sosyal hayata ait ihtiyaçlarına, çevrenin şartlarına ve çağın ihtiyaçlarına uygun program takip edilmesi kararlaştırılmış ve devamla şu husus üzerinde durulmuştur:

"... Bu memleketin sahib-i aslisi ve hey'et-i ictimaiyemizin unsur-ı esasisi köylüdür. İşte bu köylüdür ki, bugüne kadar nur-ı maariften mahrum bırakılmıştır. Binaenaleyh bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli evvela mevcut cehli izale etmektir. Teferru-ta girmekten ictinaben, bu fikrimi birkaç kelime ile tavzih etmek için diyebilirim ki, alelîtlak umum köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıttacak kadar coğrafî, tarihî, dinî ve ahlâkî ma'lumât vermek ve a'mâl-i erbaayı (dört işlem) öğretmek maarif programımızın ilk hedefidir.

Efendiler! Bu hedefe vusûl, tarih-i maarifimizde mukaddes bir merhale teşkil edecektir.

Bir taraftan izale-i cehle uğraşırken bir taraftan da memleket evlâdını hayat-ı ictimaiye ve iktisadiyede fiilen müessir ve müsmir kılabilmek için elzem olan ibtidâî ma'lûmâtı amelî bir tarzda vermek usûl-i maarifimizin esasını teşkil etmelidir."

Halkın, köylünün yanısıra üçüncü toplanma yılında gençlerin ve kadınların da aynı tahsilden istifade etmesi gerektiği şöyle ifade edilmiştir:

"Efendiler! Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görevleri

tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve herşeyden evvel Türkiye'nin istiklâlîne, kendi benliğine an'anât-ı millîyesine düşman olan bütün anasır-ı mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelmilel vaziyet-i cihana göre, böyle bir cidalin istilzam eylediği anasır-ı ruhiye ile mücehhez olmayan fertlerin ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklâl yoktur."

"Orta tahsilde dahi terbiye ve ta'lim usulünün amelî ve tatbikî olması esasına riayet şarttır. Kadınlarımızın da aynı derece-i tahsilden geçerek yetişmelerine atf-ı ehemmiyet olunacaktır."

Yine yüksek meslek erbabının ve aydınların da bu yarışta yer alması gerektiği Atatürk tarafından şöyle ifade edilmiştir:

"Milletimizin dehasının gelişmesi ve bu sayede lâıyk olduğu medeniyet seviyesine ulaşması şüphesiz ki yüksek meslekler erbâbını yetiştirmekle ve millî kültürümüzü yükseltmekle mümkündür." (1922)

"Aydınların vazifeleri gayet büyüktür. Hiçbir millet yoktur ki ahlâk esaslarına dayanmadan yükselsin. Aydınlarımız, vatan ve millet fikirlerini vermekle beraber rakip milletlere karşı mevcudiyetin muhafazası için lâzım olan hususları temin ederlerse, vazifelerini daha geniş şekilde yapmış olurlar" (1919).

"Siyasî kavgaların çoğu neticesizdir. Fakat toplumsal çalışma her vakit için verimlidir. Bizim aydınlar buna çalışmalı. Neden Anadolu'ya gelip uğramazlar? Neden milletle doğrudan doğruya temasta bulunmazlar? Memleketi gezmeli, milleti tanımalı. Eksiği nedir görüp göstermeli. Milleti sevmek böyle olur. Yoksa lâfla sevgi fayda vermez"(1919).

4- Cehaletle hakikat arasındaki farkı yakalamak

Atatürk bunları da şöyle ifade etmiştir:

"Biz daima hakikat arayan ve onu buldukça ve bulduğumuzu kani oldukça ifadeye cüret gösteren adamlar olmalıyız" (1931).

"Bu iki sınıf arasında tam bir karşıtlık, tam bir muhalefet vardır. Aydınlar, asıl kütleyi kendi hedefine yöneltmek ister; halk kütlesi ve avam ise bu aydın sınıfa tâbi olmak istemez. O da başka bir yön tayinine çalışır. Aydın sınıf telkinle, doğru yolu göstermekle çoğunluk kütlesini kendi amacına göre iknaa muvaffak olamayınca, başka vasıtalara başvurur. Halka zorbalık etmeğe ve kibirlenmeğe başlar; halkı keyfe göre yönetim altında bulundurmağa kalkar. Artık burada asıl çözümü gereken noktaya geldik. Halkı ne birinci usul ile, ne de zorbalık ve keyfî yönetim ile kendi hedefimize sürüklemeye muvaffak olamadığımızı görüyoruz; neden? Bunda muvaffak olmak için aydın sınıfla halkın zihniyet ve hedefi arasında tabiî bir uygunluk olması lâzımdır. Yani aydın sınıfın halka telkin edeceği ülküler, halkın ruh ve vicdanından alınmış olmalı. Halbuki bizde böyle mi olmuştur? O aydınların telkinleri milletimizin ruhunun derinliğinden alınmış ülküler midir?"

Şüphesiz hayır. Aydınlarımız içinde çok iyi düşünenler vardır. Fakat umumiyet itibariyle şu hatamız da vardır ki, inceleme ve araştırmalarımıza zemin olarak çok kere kendi memleketimizi, kendi tarihimizi, kendi an'anelerimizi, kendi hususiyetlerimizi ve ihtiyaçlarımızı almıyoruz. Aydınlarımız belki bütün cihanı, bütün diğer milletleri tanır, lâkin kendimizi bilmeyiz" (1923).

"Biz cahil dediğimiz vakit mutlaka mektepte okumamış olanları kastetmiyoruz. Kastettiğimiz ilim, gerçeği bilmektir. Yoksa okumuş olanlardan en büyük cahiller çıktığı gibi, hiç okumak bilmeyenlerden de gerçeği gören hakiki âlimler çıkar" (1923).

5- Yüksek kültür kurumlarını hizmete sokmak

Hayatta en hakiki mürşidin ilim ve fen olduğunu Atatürk sadece ifade etmekle, bunu orta eğitim-öğretimin her kademesinde yaygınlaştırmakla kalmamış, aynı zamanda yüksek öğretimde, araştırma kurumlarında ve hayatın her kesiminde müesseseleştirmeye çalışmış-

tır. Daha önce sözünü ettiğimiz 1931 ve 1932'lerde kurulan Türk Tarihi ve Dili Tetkik Cemiyetleri'nin yanısıra, 1935'te Türk tarihinin kökenlerini, kaynaklarını araştırmaya yönelik olmak üzere, ölü ve yaşayan dillerden, Tarih ve Coğrafya'dan oluşan, ancak mensubu olmakla iftihar etmekle birlikte, bugün Türk kültüründen daha çok yabancı kültürleri ve coğrafyaları inceleyen, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni kurdurtmuştur. Üniversite'nin ve Fakülte'nin tarihlerini yazan bir kişi olarak yine üzümlere ifade etmek isterim ki, aradan altmış yıl geçmesine rağmen, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, bugün öğrencisiyle, öğretim üyesiyle ve faaliyetleriyle Atatürk devrindeki şuur, bilimsel araştırma ve eğitim-öğretim seviyesinin çok gerisindedir. Onlarca katı öğrenci ve öğretim elemanı olan ve taşradaki birçok üniversiteden daha fazla bir hizmet veren, fakat daha az imkânlarla sahip ve "mezunlar veren bir makine" hâline gelmiştir. Çözüm yolu ise, kanaatimizce, yine Atatürk devrinin hedefleri, kapasitesi, şevk ve heyecanı ile, bir "Beşerî Bilimler Üniversitesi" hâline getirilmesidir.

1925 yılında yine Ankara'da bir Hukuk Mektebi (Fakültesi) açılmış ve 1933'te Darülfünûn İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür.

1937'de Meclis'i açış nutkunda Doğu Anadolu'da Van gölü kıyılarında bir üniversite açılması Atatürk tarafından ifade edilmişse de, bu ancak kırkbeş yıl sonra, 1982'de gerçekleştirilebilmiştir.

Bütün bu kuruluşlar hep Türk kültürünü geliştirmeye matuftur.

ATATÜRK DÖNEMİ VE SONRASINDA HÜKÛMET PROGRAMLARINDA TÜRK KÜLTÜRÜ

Cumhuriyet dönemi hükûmet programlarındaki kültür politikaları, Atatürk'ün ve devrindeki fikir ve devlet adamlarının koydukları esaslarla Atatürk'ün sağlığında tespit edilmiş ve uygulanmıştır. Ölümünden sonra ise, O'nun prensipleri esas olmasına ve Millî Eğitim Bakanlığı programlarına yansımaya rağmen, burada belirtmek gerekir

ki, her hükûmet döneminde aynı titizlik ve cesaretle uygulanamamıştır. Tamamını burada vermek imkânımız olmadığından konuya seçme birkaç örnekle açıklık getirmeye çalışacağız.

25 Nisan 1920 tarihinde Fevzi Çakmak Paşa başkanlığında kurulmuş olan Muvakkat İcra Encümeni'nin 3 Mart 1920 tarihinde açıklanan, Dr.Rıza Nur'un Maarif Vekili olduğu, İcra Hey'eti programında şu esaslar getirilmiştir:

"Maarif işlerindeki gayemiz; çocuklarımıza verilecek terbiyeyi her manasile dinî ve millî bir hâle koymak ve onları cidal-î hayatta muvaffak kılacak, istinadgâhlarını kendi nefislerinde bulduracak kudret-î teşebbüs ve itimad-ı nefis gibi seciyeler verecek, müstahsil bir fikir ve şuur uyandıracak bir derece-î âliyye i'sâl eylemek, tedrisât-ı resmîyeyi, bütün mekteblerimizi en ilmî, en asrî olan esasât ile kavâin-î sıhhiye dairesinde yeniden tanzim ve programlarını ıslah etmek, mizac-ı millete ve şerâit-î coğrafiye ve iklimiyemize, an'anât-ı tarihiye ve ictimaiyemize muvafık ilmî ders kitapları meydana getirmek, halk kütlesinden lugatları toplayarak dilimizin kamusunu yapmak, bizde ruh-u millîyi nemalandıracak âsâr-ı tarihiye, edebiye ve ictimaiyeyi erbâbına yazdırmak, âsâr-ı atika-ı milliyeyi tescil ve muhafaza eylemek, garb ve şarkın müellefât-ı ilmiye ve fenîyesini, dilimize tercüme ettirmek, hasılı bir milletin hıfz-ı hayat ve mevcudiyeti için en mühim âmil olan maarif umûruna dikkat ve gayret-î mahsusa ile çalışmaktır. Bugün ise ilk işimiz mekâtib-î mevcudeyi hüsn-î idare etmektir."

Millî Eğitim Bakanı Şükrü Saraçoğlu olan 22 Kasım 1924 tarihli ikinci Fethi Okyar Hükûmeti programı ise şöyledir:

"Meclis-i Âlinizin yüksek kararıyle tevhid-î tedrisât esaslarını kabul ederek selamet yolunu bulmuş olan maarifimizi aynı yolda yürütmek ve Türk vatanına talim ve terbiyenin muhtaç olduğu intizam ve inzibat altında yeknesak terbiye ve tahsil ile mücehhez, hayat

için hazırlanmış gençler yetiştirmek gayemiz olacaktır. Halkımızın maarife karşı gösterdiği büyük alâkayı bihakkın tatmin edebilmek üzere muallim noksanının telâfisine çalışmak ve alelumûm mektep programlarıyla mektep teşkilâtının istikrarını temin için lüzumsuz tebeddülâtan ictinap etmek vazifemizdir."

Millî Eğitim Bakanlıklarının sırayla Mustafa Necati, İsmet İnönü, Vasıf Çınar ve Cemal Hüsnü Taray'ın yaptıkları 8 Kasım 1928 tarihinde kurulan dördüncü İsmet İnönü Hükûmeti programında yeni alfabenin yerleştirilmesi, yaygınlaştırılması öngörülmüştür.

"Türk harflerinin bütün vatandaşlara kapılarının önünde ve işlerinin başında öğretilmesi için daha bu sene içinde millet mektepleri teşkilâtı yapacağız. Bu teşkilât şehir ve köy, bütün yurdu kaplayacak, vatandaşların işlerinin maişetlerinin en müsait devirlerinde ve yanlarında ya iki aylık ya da dört aylık kurslar açılacak, şehirde ve köyde mekteplere, muayyen ictima mahallerine gelmeğe vakitleri müsait olmayan vatandaşlar için seyyar muallim teşkilâtı yapılacak; devletin en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün memurları millet mektepleri teşkilâtında ihtiyaca göre çalışacaklar. Reisicumhur Hazretleri millet mektepleri teşkilâtının umumî reisliğini ve baş muallimliğini kabul buyurmuşlardır. Bu teşkilât ile bir senede, vatandaşların maişet hayatındaki düzeni hiç sarsmaksızın geçkin yaşlara birkaç yüz bin nüfusu okutabileceğimizi hesap ediyoruz.

İlk tahsili fiilen umumî bir hâle getirmek meselesini enine boyuna ve çok özen ile tetkik ettik. Bugünkü usûl ile ilk tahsil varabileceği hedeflere varmış gibidir. İdare-i hususiyetlerin yerli varidât ile, yerli ilk mekteplerle uğraşması tarzında şimdiye kadar takip edilen usulün bugünkü vaziyeti şudur: Varidâtı müsait olan yerler ilk ihtiyaç haricinde geniş sarfiyâta temayül edecek hâle gelmişler, varidâtı müsait olmayan yerler tevakkuf ihtimali karşısında kalmışlardır.

Halbuki bu memleketin ilk tahsile umumî ve hususî idarelerden

tahsis ettiği varidât ki 20 milyonu geçecek kadardır. Bir elden yani Büyük Millet Meclisi'nin Maarif Vekâleti'nden sarfolunarak bütün memlekette bir plâna göre mütevacî fakat sıhhî, temiz, ihtiyaca kâfi binalarla tahsili bütün vatana fiilen umumî kılmak mümkün olacaktır. Tetkikatımız seneler sürdü. Vasıl olduğumuz kanaat budur."

Saffet Arıkan'ın Millî Eğitim Bakanı olduğu ve 1 Kasım 1937 tarihinde kurulan Celâl Bayar hükûmet programında millî kültürün âile ocağından ilk ve orta dereceli okullara, yüksek öğretime ve kurumlara, spora, güzel san'atlara ve düşünce sistemine hâkim kılacak tedbirler üzerinde durulmuştur:

"Parti programımızdaki direktiflere göre, millî kültür sisteminizin inkişafına azami önem vereceğiz.

İlk öğretim her bakımdan üzerinde en çok duracağımız ve en çok ehemmiyet vereceğimiz mevzudur.

Aile ocağından sonra millî kültür ile ilk temas ilkokullarda başlıyor. Genç vatandaşlar her şeyi benimseyen ve henüz temyiz kabiliyeti teessüs etmemiş olan taze zekâsiyle ancak en doğruyu, en iyiyi ve en güzeli öğretecek bir müesseseye emanet edilebilir.

İlk tahsilde alınan fena intibaları müteakiben düzenleyebilecek âli bir tahsil sistemi henüz icad edilmemiştir.

Fena bir ilk öğretim, fena bir hayata başlayış demektir. Bu genç vatandaşın karakterinin teşekkülüne mani olur ve hatta bozabilir, bunun içindir ki, ilköğretime en çok ehemmiyet vereceğiz. En kıymetli en iyi yetişmiş ve en kıymetli elemanlarımızı bu işte ve bu iş için adam yetiştirmekle kullanacağız. İyi bir ilkokul öğretmenini en yüksek bir okul öğretmeninden mahiyet itibarıyla daha az mühim bir vazife almış saymıyoruz ve kendilerinin hayatiyle refahlariyle ve bu mühim vazifeyi başarış kabiliyetleriyle en yakından alâkadar olmakta devam edeceğiz..."

"Mecburî öğretimin gayesi vatandaşlara konuştukları dilin kaidelerini ve mensup oldukları milletin tarih ve rejimini öğretmek ve hatta daha ileri adımları bakımından zarurî ilk bilgiyi kendilerine vermektedir.

İlk tahsili bitirenlerin hepsini istidat ve kabiliyetleri neden ibaret olursa olsun üniversiteye dayanan bir mekanizma karşısında bırakmak istemiyoruz.

Çünkü bunun neticesi bir taraftan tesis ve kuvvetlendirmek istediğimiz yeni ve ileri Türkiye hayatının en zarurî elemanlarından mahrum bırakmak ve diğer taraftan yavaş yavaş memlekette bir ihtisasa varmadan sönmüş veya yarı tahsille kalmış veyahud da bizzat ekmeğini kazanmaktan âciz sadece diplomasına dayanan bir asabî yorgunlar kafilesiyle karşılamak olur."

"... Klâsik üniversite tahsilini ihmal edeceğiz demek olmadığı aşikârdır. Bilâkis bu müesseselerimizi de hakiki ilim adamı yetiştirecek şekilde ve ancak bu istidadı en müteakabil surette gösterebilmiş olanların başarabilecekleri çetin ve fevkalâde disiplini ilim müesseseleri hâlinde yükseltmek mesaimize devam edeceğiz.

İlâve ve tesis edilecek fakültelere aid işi hazırlayarak Ankara Üniversitesi'ni kuracağız. Ortaokullara ve liselere lââyık olan büyük ehemmiyeti vermekte devam edeceğiz.

Şefin işaretleri dairesinde doğu bölgemizde bir kültür merkezi esaslarını kurmaya başlayacağız.

Millî kültür bakımından büyük önemi olan ve şefin ilim ve kültür sahasında en büyük aidelerinden biri hâlinde daima yükselecek bulunan tarih ve dil araştırmalarımıza ve bunlarla alâkadar işlere hususî ehemmiyet vermeğe devam edeceğiz.

Güzel Sanatlar Akademisi'nin bugünkü başlanmış olan islâhatını yürüteceğiz.

Millî kültür kadrosu içinde mütalâasını zarurî gördüğümüz sporu profesyonel şampiyon yetiştirmek için istemiyoruz.

Spor okullarımız gibi, sahnemiz gibi millî kültürümüzün bir cüz'üdür..."

"Maddî manevî düzen, refah, kültür seviyesinin yükselmesi ve bütün bunların başarılması ve devam etmesi ancak millî emniyet ve tamammiyetimizin icabında herkese karşı masum tutulabilmesiyle kabildir."

Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel olan ve 9 Temmuz 1942'de kurulan birinci Şükrü Saracoğlu Hükûmeti'nin programına ise Türklük şuru ile başlanmakta ve yapılan hamleler dile getirilmektedir.

"Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve lâakal o kadar vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz. Ve her vakit bu istikamette çalışacağız..."

22 Mayıs 1950 ve 30 Mart 1951 tarihlerinde kurulan birinci ve ikinci Adnan Menderes Hükûmetleri'nin programlarında "Millî bir dava hâline getirilen maarif sisteminden ve bir 'vatan' idealinden bahsedilmektedir.

"Maddî bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, millî, ahlâkî sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevî kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bugünkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi gözönünde bulundurmayan, gençliğini millî karakterine ve an'anelerine göre manevî ve insanî kıymetlerle techiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Yıllardan beri sarıh bir istikâmetten ve rasyonel bir plândan mahrum olduğu için mütamadî değişikliklere, sarsıntılara uğrayan maarifimizin, milletçe katlanılan büyük

maddî fedakârlıklara mütenasip bir verimlilik arzetmediği açık bir hakikattir. Hükûmetimiz, parti programımıza tespit edilmiş esaslar dairesinde, bu büyük millî davayı bir kül hâlinde ehemmiyetle ele almış bulunuyor. Tamamiyle demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plân için maarif nimetini memleketin her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarılarını hazırlıklarımız biter bitmez yüksek tasvibinize arzedeceğiz."

"Gençliğini millî karakterine ve an'anelerine göre manevî insanî kıymetlerle techiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamanın teminatı sayılamaz. Gençliğimizin "Vatan" ideali etrafında toplanmasını hareket noktası olarak alıyoruz."

3 Kasım 1965 ve 27 Temmuz 1977 tarihlerinde kurulan birinci ve beşinci Süleyman Demirel Hükûmetleri programlarında ise millî eğitimde millî şuurun hâkim kılınması ve toplumun bütün kesimlerine yaygınlaştırılması öngörülmüştür:

"Millî eğitim politikamızın temeli; vatandaşın bir kül hâlinde kalmabilmesine, maddî ve manevî hayatını techiz ederek ve millî şuurunu hâkim kılarak yetişmesine yardım etmektir..."

"Eğitimin millîliğine büyük önem veriyoruz. Millî Eğitimde temel hedefimiz, milletimizin bütün fertlerini, Türk Milleti'nin millî, manevî, ahlâkî, insanî, sosyal ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını ve milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş büyük ve şanlı tarihimizele iftihar eden, milletimizin geleceğine güvenle bakan, her türlü taklitçilikten uzak, millî, şahsiyetini müdrük, ilim, teknik ve medeniyet yarışında insanlığa örnek olmayı hedef alan vatandaşlar olarak yetiştirmektir..."

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Devlet Planlama Teşkilatı, Millî Kültür, Ankara 1983)'nda devrin Başbakanı Merhum Turgut Özal kültür politikasının esaslarını şöyle sıralamıştır:

"Ülkemizin çok yakın geçmişte karşılaştığı buhranın temelinde sosyal ve kültürel değerler itibariyle yaratılan çok ciddi bir istikrarsız ve tutarsız değerler yapısının gençlerimizin zihnine nakşedilebilmiş olması yatar. Ancak bu yolladır ki ülkeyi bölme gayretleri gelişebilmiş, kendi devletine ve insanına saldıran gruplar ortaya çıkabilmiştir. Ve yine bu yolla çalışma ve üretme gayretlerine set çekilebilmiş, ekonomik ve sosyal istikrar beraberce bozulmuştur...

Eşsiz ve zengin tarihimizin bize intikal ettirdiği en kıymetli mirası teşkil eden millî kültürümüz, sözlü kültürden, yazılı kültüre geçiş merhalesinde bu yönü ile tespit edilmek durumundadır. Kültürel faaliyet alanları içindeki her branşta, öncelikle tespit konusuna ağırlık verilecek, envanter çalışmaları dağınık, sahipsiz ve kaybolmaya yüz tutmuş olan bütün kültür unsurlarının sistematik bir şekilde derlenmesini sağlayacaktır.

Millî kültürümüzün muhafazası, gözetilmesi gereken ikinci ilke olmaktadır. Bir yandan millî kültür unsurları ve faaliyet alanlarının sahih, itibara şayan ve inanılır vasfının korunmasına dikkat edilirken, öte yandan yabancı kültürlerin millî kültürümüzü olumsuz yönde etkilemesini önleyici tedbirler alınacaktır.

Millî kültürümüzün yaygınlaştırılması için yürütülecek faaliyetler ve alınacak tedbirler büyük bir önem taşımaktadır. Haberleşme ve yayın vasıtaları, kulağa ve göze hitap eden bütün vasıtalar bu maksatla seferber edilecek, millî varlığımıza ulaştırılacaktır.

Dünya milletleri arasında müstesna bir değeri olan millî kültürümüzün yurt içinde ve yurt dışında tanıtılması üzerine önemle eğilimesi gereken bir husustur. Tanıtma faaliyetlerin gerektirdiği bünyeye,

modern araç ve gereçler ile, yetişkin insan gücüne sahip bulunması sağlanacak, yurtiçinde ve dışında tanıtıcı faaliyetler, tertiplenecek konferanslar, kongreler, sempozyumlar vs. ile sürdürülecektir."

Atatürk'ün kurdurttuğu Türk Tarih Kurumu'yla, Türk Dil Kurumu'nu ve yeni kurulacak Atatürk Araştırma Merkezi'yle Atatürk Kültür Merkezi'ni de çatısı altına alan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun kurulması 1982 Anayasası'nın 134. maddesiyle kabul edilmiş ve 11 Ağustos 1983 tarih ve 2876 sayılı Kanunla da faaliyete geçmiştir. Türk devlet, bilim ve kültür hayatında önemli yeri ve görevleri olan Yüksek Kurum ve dört bağlı kuruluşunun Anayasa'daki ve kanundaki amaçları ve ilkeleri şöyle belirlenmiştir:

Anayasa'da,

"Madde 134- Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezi'nden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulur.

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen malî menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir."

2876 Sayılı Kanun'da,

"Amaç

Madde 1- Bu Kanunun amacı; Atatürk Kültür, Dil ve Tarih

Yüksek Kurumu'nun kuruluşunu, hizmet ve faaliyetleri ile ilgili ilkelere ve organlarını belirlemek; görev, yetki ve çalışma usulleri ile özlük işlerini düzenlemektir;

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun Kuruluşu

Madde 2- Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak, yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Ankara'da, Atatürk'ün manevî himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezi'nden oluşan, kamu tüzelkişiliğine sahip, "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulmuştur.

Madde 4- Yüksek Kurumun ve bağlı kuruluşlarının bütün hizmet ve faaliyetlerinde Anayasa çerçevesinde uygulanacak ilkeler şunlardır:

a) Millî mücadele ruhu ve bilinci içerisinde; Atatürkçü düşünceye, Atatürk ilke ve inkılaplarına, Türkiye Cumhuriyeti'nin sonsuza kadar var olma şuuruna, kişilerin ve milletin refahına, toplumun mutluluğu inancına, millî kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma azim ve kararlılığına bağlı kalmak ve sahip olmak,

b) Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, ortak ve bölünmez bir bütün halinde, millî kültür ve ülküler etrafında toplanmasını güçlendirecek doğrultuda hareket etmek,

c) Millî dayanışma ve bütünleşmede Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılaplarını, kültür, dil ve tarih değerlerini, birleştirici bir güç olarak göz önünde tutmak; bu değerlere karşı girilecek her türlü yabancı ve bölücü akımların bilimsel yoldan çürütülmesini esas almak,

d) Kültür, dil ve tarihî değerlerimizin bilimsel yoldan ortaya çıkarılmasını, belgelenmesini, araştırılıp incelenmesini esas almak,

e) Toplumda yaratılan bütün maddî ve manevî kültür değerlerinin; sürekli, düzenli ve kapsamlı bir şekilde birikimini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını temel kabul etmek,

f) Millî bütünlük ve güvenlik gereklerini, millî ahlâk değerlerini ve millî gelenekleri koruyucu ve gözetici doğrultuda hareket etmek,

g) Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkaracak, O'nu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe eriştirecek, kuşaklararası anlayışta ve söyleyişte birleştirici yönde hareket etmek,

h) Türk tarihini ve Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları, Türklerin medeniyete hizmetlerini inceler ve elde edilen sonuçları yayarken, millî tarihimizin ve millî tarih değerlerimizin birleştirici bir güç olduğunu esas almak ve Türk milletini şanlı geçmişine yaraşan tarihine sahip kılmak."

Kültür işlerinin önce Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, sonra da Kültür Bakanlığı'na devredilmesinden sonraki dönemde, Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek olan Yıldırım Akbulut Hükûmeti'nin programında kültür politikası şu şekilde tespit edilmiştir:

"Muhafazakârlık anlayışımız, millî manevî ve ahlâkî değerlerimize, kültürümüze, tarihimize, örf, âdet ve geleneklerimize bağlılığımızın ifadesidir. İyi olanın, güzel olanın, kıymetli olanın muhafazasıdır. İlerlemeye açık, modern, müreffeh, büyük ve kudretli bir Türkiye en büyük emelimizdir."

"Millî kültürümüz kalkınma, çağdaşlaşma ve dışa açılma çalışmalarının özünü oluşturacaktır. Hür düşünce, ilmi zihniyet, araştırma ruhu, gelişme heyecanı, metodlu çalışma ve tasarruf alışkanlığı gibi çağdaşlaşmanın temeli olan unsurların toplumumuzda yaygınlaşmasını

sağlamak için kültürümüzün kaynaklarından yararlanmak hedeflenmiştir. Bu hedeflere, millî kültürden hareketle varılabileceğine inanıyoruz.

"Millî kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, kalkınma politikalarının temel ilkelerinin başında gelecektir.

"Millî ve manevî değerlerin korunmasında ve geliştirilmesinde, millî bütünlüğün ve dayanışmanın sağlanması temel unsur, kültürümüzün araştırılması ve tanıtılmasıdır. Böylece millî kültür gelecek nesillere de zenginleştirilerek intikal ettirilmiş olacaktır.

Kültür ve san'at, millî değerlerin korunmasında ve gelişmesinde olduğu kadar, milletlerarası münasebetlerde de yaklaşma ve dayanışmanın temel unsurudur. Dünya barışının köprüsü, kültürel alışveriş olacaktır.

Avrupa Topluluğu ile bütünleşme dönemi içinde ortaya çıkması muhtemel kültürel münasebetlerin alacağı yeni boyutlar gözönünde bulundurulacak ve kültürümüzün Topluluk ülkelerine tanıtılmasına özen gösterilecektir.

Türk filmi sanayiinin geliştirilmesi konusunda Devletçe her türlü destek sağlanacaktır.

Fikir ve sanat eseri sahiplerinin haklarının korunmasına ve Devletçe desteklenmesine devam edilecektir.

Eski yapı ve eserlerin korunması ve yaşatılması, tarihimize ve kültürümüze bir saygının ifadesi olarak devam edecek, bu konuda ülke bütününde koruma kültürünün yayılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

Eski eser kaçakçılığının önlenmesi için gerekli her türlü tedbir alınarak, çeşitli yollarla yurtdışına kaçırılan eski eserlerin Türkiye'ye geri getirilebilmesi için çalışmalara devam edilecektir.

Kütüphane hizmetlerinin daha verimli ve ülke çapında dengeli bir şekilde yaygınlaştırılması için yeni tedbirler geliştirilecektir.

Okuma zevk ve alışkanlığının yaygınlaştırılması için gerekli araştırmalar yapılarak yeni eserler ortaya koyacak kabiliyetli kişilerin keşfedilmesi, yönlendirilmesi, özendirilmesi ve desteklenmesi hususunda çalışmalar sürdürülecektir.

Arşiv belgelerinin korunması, tasnif edilmesi ve araştırmacıların hizmetine sunulması sağlanacaktır.

Türk edebiyatını ve sanatını dünyada tanıtmak için, yazarlarımızın eserleri yabancı dillerde yayınlanacak, bilim ve kültür yayınlarının yaygınlaştırılması daha da hızlandırılacaktır. Türk-İslâm eserleri öncelikli olmak üzere, kültür varlıklarının korunması, bakımı, onarımı ve restorasyonuna ağırlık verilecektir.

Milletimizin sosyal ve kültürel hayatında önemli rolü olan edebiyat, müzik, folklor, sinema, tiyatro ve san'at dallarının geliştirilmesi kültür ve sanat politikamızın ana hedefidir.

Opera, bale ve orkestra çalışmalarında çağdaş bir yaklaşımla millî kültür birikimimizden yararlanılacak, tiyatro çalışmalarında yerli eserlere ağırlık verilecektir.

Özel tiyatroların Devlet tarafından desteklenmesi hamlesi artırılarak devam edecektir."

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Atatürk'ün kültür alanında çağdaşlaşmak için almış olduğu tedbirler Türk Devleti'nin ebediyen yaşaması için alınmış olan önlemlerdir. Bunlar tarihî bir vetirenin sonucu olup batıyı taklit için değil, devletin bekasını temin için, yani bir amaç olarak değil Türk toplumunu çağdaş medeniyetin üzerine çıkarmak için araç olarak benimsenmişlerdir. Çağdaşlaşmanın yozlaşmaması, millî değerlerle bezenmesi için tarih ile beslenen bir tabana oturmasına da itina edilmiştir. En büyük Türk milliyetçisi olan, Türk-

lük gururunu "Ne mutlu Türküm diyene" ve "Bir Türk dünyaya bedeldir" vecizeleri ile ifade eden Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, akıl ve bilimin kültür hayatına yön vermesi için gerekli yüksek kültür kurumlarını oluşturmak suretiyle geleceğe de ışık tutmuştur.

Atatürk, Türk kültürüne bir başlangıç, bir yön ve hedef vermek istemiştir. Topluma bir yerden gelmiş ve bir yere gitmekte olduğumuz inancının verilmesi gerektiğine inanmıştır. Zira bir yerden geldiğine inananmayan toplumlar ve fertler, bir yerlere gidildiğine veya gidileceğine de inanmazlar. Böyle bir inancı dinler de insanlığa vermiştir. Çünkü geçmişe ve başlangıca inananmayan gelecekle ilgilenmekten de çabuk vazgeçer. İşte, Atatürk bu inancıyla ki, Göktürk Yazıtları'ndaki "Bengü İl" (Ölümsüz ve Sonsuz Devlet), Osmanlılardaki "Devlet-i Ebed-Müddet" (Ebedî Müddetle Yaşayacak Devlet) geleneğini devam ettirerek "Türkiye Cumhuriyeti ilelebed payidâr kalacaktır" demiştir. Bu ise, kültürle, millî kültür ve tarih şuuruyla olacaktır.

SEÇİLMİŞ KAYNAKLAR

- Atatürk, Nutuk, 1927, 1934...
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Tamim ve Telgraf ve Beyannameleri, Ankara 1989, 1991, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.
- Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Ankara 1984, TTK yayını.
- Atatürk Kültür ve Eğitim Semineri Kitabı, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kayseri 1983.
- Güngör Erol, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, İstanbul 1980.
- Kafesoğlu İbrahim, Türk Millî Kültürü, İstanbul 1983.
- Kantarcıoğlu Selçuk, Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür, Ankara 1990.
- Gökalp Ziya, Türkçülüğün Esasları, Ankara 1923.
- Kaplan Mehmet, Türk Milletinin Kültürel Değerleri, İstanbul 1977.
- Millî Kültür, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara 1983.
- Millî Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler, Atatürk Kültür Merkezi yayını, Ankara 1990.